ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Муковоза Олексія Павловича
на дисертацію Стародубцевої Катерини Володимирівни
«Підготовка вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з педагогіки за спеціальністю 015 Професійна освіта

Актуальність теми дослідження

Сучасний етап розвитку української освіти характеризується динамічними трансформаціями, зумовленими глобалізаційними процесами, цифровізацією освітнього простору, розширенням можливостей для неперервного навчання педагогів і реформуванням системи післядипломної педагогічної освіти. В Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійний розвиток працівників», Концепції «Нова українська школа», професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» та інших нормативних документів актуалізується потреба в новому баченні професійного зростання педагогів, орієнтованому на їхню автономність, мобільність і здатність до саморозвитку.

Особливої уваги потребує проблема підготовки вчителів початкових класів до проєктування власного професійного розвитку, оскільки саме цей рівень освіти закладає фундамент формування компетентностей здобувачів освіти, а вчитель початкової школи виступає ключовою фігурою освітніх змін. У сучасних умовах – зокрема, в умовах воєнних викликів та необхідності гнучкого реагування на освітні потреби суспільства – важливо забезпечити педагогів інструментами усвідомленого планування, рефлексії та побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку.

З огляду на виклики сучасної освіти, дисертаційне дослідження Катерини Стародубцевої на тему «Підготовка вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти» є надзвичайно важливим і відповідає запитам сьогодення.

Вагомі наукові результати, що містяться в дисертації

Науково обґрунтовано сутність феномена «готовність учителя початкових класів до проєктування професійного розвитку»; уточнено зміст понять «професійний розвиток учителя», «професійний розвиток учителя початкових класів», «післядипломна освіта вчителів початкових класів», «проєктування професійного розвитку вчителя початкових класів», «проєктування професійного розвитку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти», «сертифікація вчителя».

Визначено методологічні підходи підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти.

Виявлено та схарактеризовано компоненти, критерії, показники і рівні сформованості готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти.

Науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти.

Побудовано модель підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти та розроблено експериментальну методику її реалізації.

Нові факти, одержані здобувачем

Дисертація Стародубцевої Катерини Володимирівни є комплексним теоретико-методологічним дослідженням, у якому *вперше* визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти (створення сприятливого соціально-психологічного клімату в професійній спільноті; організація та змістове насичення групових занять для вчителів початкових класів інтерактивними методами навчання; залучення вчителів початкових класів до розроблення індивідуальної траєкторії особистісного професійного розвитку; організація самостійної роботи вчителів початкових класів, зокрема учасників сертифікації, експертів сертифікації та

інституційного аудиту, слухачів курсів підвищення кваліфікації); *визначено* сутність поняття «готовність учителя початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти»; *конкретизовано* зміст понять «професійний розвиток учителя», «професійний розвиток учителя початкових класів», «післядипломна освіта вчителів початкових класів», «проєктування професійного розвитку вчителів початкових класів», «проєктування професійного розвитку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти», «сертифікація вчителя», а також обґрунтовано взаємозв'язок цих категорій; *розглянуто* методологічні підходи підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти (аксіологічний, акмеологічний, андрогогічний, системний, компетентнісний, ресурсний, особистісно-діяльнісний підходи); *розроблено* компонентну структуру готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-інформаційний, компетентнісно-зорієнтований, рефлексивно-результативний компоненти); *визначено* критерії, показники та рівні зазначеного феномена: настановний критерій (показники: наявність мотивації на проєктування професійного розвитку; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності; наявність професійних цінностей); гностичний критерій (показники: обізнаність з інноваційними освітніми технологіями; наявність фахових знань; наявність знань щодо планування індивідуальної траєкторії професійного розвитку); діяльнісний критерій (показники: наявність проєктувальних умінь; наявність комунікативно-організаторських умінь; наявність умінь емоційної саморегуляції); аналітичний критерій (показники: здатність до рефлексії; наявність критичного мислення; здатність до стресостійкості); схарактеризовано рівні (високий, достатній, задовільний); *розроблено* модель підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти, яка складається з мети, методологічних підходів, педагогічних умов, етапів, засобів їх реалізації, компонентів, критеріїв, рівнів і результату; *подальшого розвитку набули* теорія

і методика підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Представлені в роботі наукові положення та висновки, викладені авторкою, свідчать про цілість проведеного дослідження, наукову обґрунтованість і достовірність результатів, а також мають теоретичне і практичне значення для підготовки вчителів.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, методи дослідження. Структура дисертації чітка, всі її частини спрямовані на досягнення поставленої мети. Представлений науковий апарат дослідження посприяв розробці алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми. Кваліфікованим є застосування комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку. З огляду на тему дослідження дисертантка чітко сформулювала відповідні завданням методи (теоретичні, емпіричні, статистичні) наукового пошуку. Наукові положення, рекомендації та висновки, які містяться у дисертаційному дослідженні, пояснюються і обґрунтовуються з посиланням на широку джерельну базу, що включає законодавчі документи, наукову і методичну літературу.

Завдання дослідження є чітко узгодженими. Аналіз дослідження свідчить, що дисертантка ретельно опрацювала наукову літературу, чітко сформулювала основні положення та висновки проведеного дослідження, отримала результати, які мають теоретичне і практичне значення, зробивши вагомий внесок у педагогічну науку. Свідченням обґрунтованості наукових положень є достатньо репрезентативна джерельна база.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює її суттєві аспекти та основні положення.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на науково-практичних конференціях.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні методики діагностики стану сформованості готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти, розробленні навчально-методичного забезпечення підготовки вчителів початкових класів у міжкурсовий період: програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників: «Проєктування професійного розвитку вчителя: шлях сертифікації», «Інтегратор: технологія командного узгодження», «Технологія освітньої мнемотехніки в початковій школі»; програми діяльності педагогічної студії «Інструменти професійного розвитку вчителя початкових класів».

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі трьох центрів професійного розвитку педагогічних працівників Одеської області: Південноукраїнського центру професійного розвитку керівників та фахівців соціономічної сфери державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центру неперервної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету та комунальної установи «Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників». Крім того, експериментальна частина дослідження проводилася на базі громадської організації «Асоціація розвитку творчої особистості «ВАРТО».

У дослідженні на різних його етапах взяли участь 222 учителі початкових класів, що забезпечило репрезентативність вибірки та достовірність отриманих результатів.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес таких установ: Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт впровадження № 359/29 від 17.02.2025 р.); Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт впровадження № 1-7/132 від 28.02.2025 р.); Комунальної установи «Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників» (акт впровадження № 175 від 21.02.2025 р.); Громадської організації

«Асоціація розвитку творчої особистості «ВАРТО» (акт впровадження № 5 від 04.02.2025 р.); Комунальної установи «Шабівський центр професійного розвитку педагогічних працівників» (акт впровадження № 115 від 21.10.2025 р.); Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників Ренійської міської ради» (акт впровадження № 477 від 21.10.2025 р.).

Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 23 наукових публікаціях авторки, серед яких 4 статті – у фахових виданнях України (2 у співавторстві), 10 публікацій апробаційного характеру та 9 публікацій, що додатково висвітлюють результати дослідження (8 у співавторстві).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Результати дослідження можуть бути використані в освітній діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, професійних спільнот учителів початкових класів, громадських організацій, а також безпосередньо вчителями початкових класів, які активно займаються питаннями професійного становлення, саморозвитку, самоосвіти та прагнуть до безперервного навчання впродовж життя.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Текст дисертаційного дослідження зв'язний, цілісний, завершений, чітко структурований. Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний із попереднім і доповнює його, що сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження.

Дисертаційна робота складається з анотацій українською і англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 190 сторінок. У тексті вміщено 13 таблиць, 8 рисунків, що займають 11 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 220 найменувань (із них 16 – іноземною мовою).

24 додатки викладено на 82 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 294 сторінки.

У *вступі* дисертації розкрито актуальність досліджуваної проблеми, належно обґрунтовано її методологічні та теоретичні засади, подано чітку аргументацію й конкретизацію основних положень. Визначено й логічно сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження. Вступ також містить виклад наукової новизни та практичного значення отриманих результатів, відомості про їх апробацію та впровадження, інформацію про публікації за темою дисертації, а також чітко окреслені структуру та обсяг роботи.

У *першому розділі «Теоретичні засади підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти»* здійснено ґрунтовний аналіз стану наукової розробленості проблеми підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти. Підкреслено актуальність професійної діяльності вчителя початкової школи в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа», що зумовлює потребу у формуванні його готовності до проєктування власного професійного розвитку. Уточнено сутність і зміст ключових понять дослідження: «готовність учителя початкових класів до проєктування професійного розвитку», «професійний розвиток учителя», «професійний розвиток учителя початкових класів», «післядипломна освіта вчителів початкових класів», «проєктування професійного розвитку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти», «сертифікація вчителя». Також обґрунтовано та представлено педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти.

Визначено, що готовність учителів початкових класів до проєктування професійного розвитку є багатокомпонентним особистісним утворенням, яке характеризується здатністю самостійно визначати цілі професійного самовдосконалення, планувати та реалізовувати індивідуальну траєкторію

розвитку, активно використовуючи ресурси післядипломної освіти для підвищення педагогічної майстерності та професійної компетентності, а також орієнтацію на розвиток індивідуальних і професійно значущих якостей, що забезпечує успішну самореалізацію вчителя під час роботи з молодшими школярами.

У *другому розділі «Експериментальна робота з підготовки вчителів початкових класів до професійного розвитку в системі післядипломної освіти»* розкрито критеріальний підхід до визначення готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти. Визначено та охарактеризовано рівні її сформованості (високий, достатній, задовільний), розроблено й апробовано діагностичну та експериментальну методики. Представлено авторську модель підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти, а також висвітлено результати констатувального, формувального та прикінцевого етапів педагогічного експерименту.

Реалізація моделі здійснювалася поетапно й включала організаційно-настановчий, інноваційно-діяльнісний, практико-орієнтований та професійно-ідентифікативний етапи. Педагогічні умови впроваджувалися комплексно на всіх етапах дослідження, оскільки вони взаємопов'язані та співзалежні, водночас на кожному етапі провідну роль відігравала певна умова.

Статистичний аналіз (за λ-критерієм Колмогорова-Смирнова) засвідчив, що реалізація моделі та експериментальної методики підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти сприяла позитивній динаміці рівнів сформованості зазначеного феномена серед педагогів експериментальної групи порівняно з контрольною.

Висновки узагальнюють основні результати роботи та відображають досягнення поставленої мети. Вони свідчать про глибоке опрацювання проблеми, уміння авторки систематизувати здобуті наукові результати та зробити на їх основі узагальнення теоретичного й практичного характеру.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науковому рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, тому варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики:

1. Бажано було б доповнити структуру дисертації переліком умовних скорочень перед змістом, що зробило б виклад матеріалу більш упорядкованим і зручним для читача.

2. Апробація результатів дисертації має бути більш комплексною і відбуватися не лише на міжнародних конференціях, а й на всеукраїнських науково-практичних заходах та засіданнях кафедр закладів вищої освіти, які залучалися до педагогічного експерименту.

3. Педагогічні умови, визначені авторкою, характеризуються науковою обґрунтованістю та мають значний потенціал практичного застосування. Водночас їх аргументація була б більш переконливою за умови залучення ширшого кола емпіричних джерел – зокрема, результатів експертних опитувань, аналітичних даних або посилань на сучасні дисертаційні дослідження, присвячені аналогічній проблематиці.

4. У таблиці 2.1.1 «Компоненти, критерії, показники та методики діагностики готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку» (с. 133-134) відсутні посилання на джерела використаних методик. Доцільно було б після зазначення авторів вказати джерела, з яких методики запозичені або адаптовані, що підвищить наукову коректність і достовірність результатів діагностики.

5. У роботі обґрунтовано три рівні сформованості готовності (високий, достатній, задовільний). Разом з тим, доцільно було б передбачити ще початковий рівень, що забезпечило б більш цілісне уявлення про поступове формування досліджуваної якості.

6. Окремі положення висновків потребують певного логічного узгодження із завданнями дослідження. Доцільно було б структурувати й

нумерувати їх відповідно до визначених у роботі завдань, що сприятиме більшій послідовності й доказовості викладу результатів.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Узагальнений аналіз змісту дисертації, її анотації, а також опублікованих наукових праць здобувачки дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Катерини Володимирівни Стародубцевої на тему «Підготовка вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти» є завершеним, логічно структурованим і цілісним науковим доробком. Робота вирізняється науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю, методичною виваженістю та високим рівнем практичної значущості отриманих результатів.

Дисертація повністю відповідає встановленим вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, визначеним наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (із наступними змінами), а також положенням «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради...» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами).

З огляду на викладене, вважаємо, що Стародубцева Катерина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з педагогіки за спеціальністю 015 «Професійна освіта».

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту КЗВО
«Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради» Олексій МУКОВІЗ

Підпис Олексія Муковоза
засвідчую: в.о. начальника
відділу кадрів В. Зозуля
01.12.2025 р.